

НАТАЛІЯ КОСТЕНКО,

доктор соціологічних наук, професор, завідувачка відділу соціології культури і масової комунікації Інституту соціології НАНУ (01021, Київ, вул. Шовковична, 12)

NATALIA KOSTENKO,

Doctor of Sciences in Sociology, Professor, Head of the Department of Sociology of Culture and Mass Communication, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine (12, Shovkovychna St., Kyiv, 01021)

natalia.kostenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4689-8886>

Ідентичності у “posthuman” стані: локальність війни та глобальний світ

Визнавати помітне методологічне виснаження антропоцентризму, погоджуючись із тим, що за доби різького ускладнення й удосконалювання технологій і технологічних систем людина перестає бути «мірилом усіх речей», вельми проблематично, особливо поза межами теорії й тим паче у локальному контексті масштабної війни, в якому українське суспільство перебуває другий рік. Позаяк саме людина залишається тут і зараз найбільш уразливою одиницею, котра відчуває безупинну загрозу реальної фізичної загибелі, і від неї ж значною мірою залежить захист від цього себе та інших. Разом з тим від кінця минулого століття гуманітарне і соціальне пізнання дедалі наполегливіше звертається до постгуманізму як більш прийняттого онтологічного, епістемологічного, політичного опису сучасності, для якої характерним є радше «постлюдський стан», у концептуалізації Розі Брайдотті, презентованій у книзі «The Posthuman» та низці більш ранніх праць, що зробили неабиякий внесок у поточну дискусію про постлюдство, висуваючи припущення про «вітальну, самоорганізовувальну, але все одно ненатуралістичну структуру самої живої матерії» (Braidotti, 2013: р. 2). Ідентичності як фокус нашої уваги, відповідно, вирізняються в глобалізованому високотехнологічному суспільстві очевидною мультипліцитністю та мультимодальністю на тлі радикальної децентрації людини. Після першої реакції на трансформації ідентичності українців із початком відкритої російської військової агресії та фіксації практично суцільної органічної солідарності в маніфестації української ідентичності консолідованим «ми» і заперечуваним «вони» (Костенко, 2022) виникає потреба розширити поле огляду, напевно, за

Цитування: Костенко, Н. (2023). Ідентичності у “posthuman” стані: локальність війни та глобальний світ. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 5–21, <https://doi.org/10.15407/sociology2023.04.5>.

межі внутрішньодисциплінарного, як і простір звичного соціологічного дискурсу, не знаходячи відповідей на допустимість і тривалість того, що відбувається, або, принаймні, зосередити погляд на окремих фрагментах.

Це аж ніяк не означає, що імперативи гуманізму безповоротно втрачають свою привабливість і переконливість, попри те, що навіть безапеляційні теоретики лібералізму не скидають із рахівниці внутрішні суперечності та імовірну амбівалентність його кредо. Відомо, що індивідуалізм, підтримуваний високою значущістю вільної особистості, здатен обернутися егоцентризмом, самовизначення може згенерувати надмірну самовпевненість і зарозумілість, а наука поважає власні догматичні підвалини. Утім, цінності та практики гуманістичних інтенцій, гуманістична прихильність людської емансипації та безпеки залишаються дуже стійкими в цивілізованому світі, до них апелюють лідери та громадяни, закликаючи поліпшувати тяжкі для людей ситуації. «Хоча я схилиюся до антигуманізму, — наголошує Розі Брайдотті, — мені не важко визнати, що ці ідеали цілком сумісні з найкращими гуманістичними цінностями» (Braidotti, 2013: p. 13).

Однак вже звична присутність у повсякденності цифрових ідентичностей — наших других «я», репродуктивних технологій, біонічного й енергоефективного протезування, генномодифікованих продуктів, робототехніки та штучного інтелекту, включно з його втіленням у моделювання військових дій, не можуть не спонукати до роздумів стосовно нових «постлюдських станів», в яких більшість утілень людського опосередковані технологією. Популярна культура, що завбачає і проектує найближче майбутнє, дедалі активніше запускає в обіг виразні образи «*posthuman*», котрі хоча й відчутно витратили епатажний запас і набули рутинності, але жодним чином не сприймаються сьогодні як витончена фантастика. Тим паче, що завдяки письменницькій проникливості можуть повертати нас до одвічних питань про любов і відданість, навіть якщо ти — «не зовсім людина», а реальність ледь-ледь відрізняється від нашої власної, як це відбувається в одному із недавніх романів Кадзуо Ісигуро «Клара і сонце», де йдеться про переживання машинної істоти — штучної подружки для підлітка.

Методологічні зсуви у бінарній опозиції природи та культури

Утім, картини світу, що їх представляє постгуманістичне бачення, також бувають парадоксами та незіставностями, що не останньою чергою стимулюється методологією спостерігати за розмиванням меж дуальних континуумів «природи» та «культури», тобто «даного» і «сконструйованого», руйнуючи метафізичну бінарність, здавалося б, непорушної опозиції та піддаючи сумніву базове визначення людського як антипода технічного і тваринного, а разом і решти наперед встановлених епістемологічною рамкою протиставлень: високе — низьке, владне — підконтрольне, публічне — приватне, чоловіче — жіноче. Обмеження, продукувані прийнятою гуманізмом презумпцією природності та цілісності людського, чітко продекларовані у постколоніальних, феміністських, екологічних теоріях і відповідному активізмі. Назагал артикулюється прихильність розрізнення «себе та інших», де інші далеко не завжди відповідають

на найрізноманітніших підставах усталеному канону та самоочевидному статусу антропоцентризму, якщо неухильно дотримуватися вимог європейського гуманістичного проєкту — раціональності, універсалізму, секулярної толерантності, рівності перед законом і демократичного правління.

На неординарні взаємопроникнення полів розрізнення природи і культури точно вказує Донна Гаравей у своєму «Маніфесті Кіборгів», написаному майже сорок років тому, де фігура кіборга, як сфабрикованого гібрида машини та організму, подана як «спроба вибудувати іронічний політичний міф, відданий фемінізму, соціалізму і матеріалізму» (Haraway, 1985: p. 65). «Іронія полягає у суперечностях, не розв’язуваних у більш об’ємні цілісності навіть діалектично, в напруженні утримування несумісних речей, оскільки обидві або ж усі є необхідними та істинними» (Haraway, 1985: p. 65). Тобто кіборг — уявний образ, але, безсумнівно, такий, що відсилає до матеріальної реальності, вказуючи на два сполучені центри — природи і культури, що структурують будь-яку можливість історичної трансформації. Доречно перечитати цей текст, як уже висловлений одного разу, застосовно до наших нинішніх воєнних обставин, що продукують нову, здавалося б, неймовірну реальність, де дії та їхні наслідки не піддаються звичайній логіці аналізу.

Власне, йдеться про часткові, суперечливі, завжди незамкнуті конструкції сучасних ідентичностей, про неможливість їх спиратися на певне єдине есенціалістське підґрунтя, подібно до того, як це трапляється з іменами «жінка» як категорія індивідуації та «жінки» як соціальна група, які визначаються через конституювання проголошеної ідентичності бажанням іншого — чоловіка, — відсилаючи до «невловимої» жіночої сутності, не розпізнаючи расових та соціальних відмінностей та особливостей і перехоплюючись ідеологічною і політичною риторикою. Тим самим не тільки відсуваються імперативи надій на органічну природну установку, а й набуває цінності уявлення майбутніх імовірних поєднань, ефективного тяжіння і солідарних ідентифікацій. Інформаційно-технологічні перетворення применшують релевантність усталених ієрархічних порядків культурних оцінок, витісняючи їх придатними для охоплення природного та неприродного середовищ мережевими феноменами та процесами. «Ми переживаємо рух від органічного індустріального суспільства до поліморфної інформаційної системи, — констатує Д. Гаравей, — від тотальної роботи до тотальної гри, причому смертельно небезпечної» (Haraway, 1985: p. 80), оскільки деякі відмінності, — а саме на їх пізнання першою чергою мають спрямовуватися епістемологічні зусилля, — стосуються полюсів світових історичних систем панування. Потрібні нові способи бачення нестабільних, контингентних онтологій, алгоритми пошуку зв’язків і взаємодій щойно формованої органічно-технологічної, точніше, кіберорганічної реальності, на користь якої свідчать дедалі нові й нові відомості (Mitrofanova, 2018). Гаравей пропонує каталог епістемологічних інструментів розрізнення і фіксації сучасної обопільної проникності природно-культурних полів в інтегральній схемі «інформатики панування» (Informatics of Domination) (Haraway, 1985: p. 80), що й нині демонструє свою гносеологічну значущість.

Репрезентація	Симуляція
Буржуазний роман, реалізм	Наукова фантастика, постмодернізм
Організм	Біотичний компонент
Глибина, цілісність	Поверхня, межа
Тепло	Шум
Біологія як клінічна практика	Біологія як запис
Фізіологія	Комунікаційна інженерія
Мала група	Підсистема
Досконалість	Оптимізація
Євгеніка	Контроль населення
Декадентство, «Чарівна гора»	Безпам'ятність, «Майбутній шок»
Гігієна	Стресове управління
Мікробіологія, туберкульоз	Імунологія, ВІЧ
Органічний поділ праці	Ергономіка / кібернетика праці
Функціональна спеціалізація	Модульне конструювання
Репродукція	Реплікація
Органічна спеціалізація за сексуальною роллю	Оптимальні генетичні стратегії
Біологічний детермінізм	Еволюційна інерція, обмеження
Общинна екологія	Екосистема
Расовий ланцюг буття	Неоімперіалізм, гуманізм ООН
Наукове управління будинком / фабрикою	Глобальна фабрика / електронний котедж
Сім'я / ринок / фабрика	Жінки в інтегральній схемі
Сімейний підряд	Порівняльна цінність працівника
Публічне / приватне	Кіборганічне громадянство
Природа / культура	Поля розрізнення
Кооперація	Поліпшення комунікацій
Фройд	Лакан
Секс	Генна інженерія
Праця	Робототехніка
Дух	Штучний інтелект
Друга світова війна	Зоряні війни
Патріархат білого капіталізму	Інформатика панування

Чимало із цих епістемологічних і політичних інструментів, що означилися з піднесенням ранньої інформаційної політекономії стосовно перебудов соціаль-

них відносин у глобальному світі на тлі безпрецедентного розвитку науки й технологій, сьогодні вже звично включені в соціологічну лексику, з опертям на різні концептуальні засади. Разом з тим настання нової стадії тотального контролю медіальних систем після багатообіцяльних розгорнутих практик вільної комунікації та інтернету актуалізує, подовжує еволюційну інерцію колишніх метафізичних диспозицій влади та ресурсів / жертви, артикулюючи традицію освоєння природи як ресурсу для виробництва культури. Але якщо такі диспозиції реанімуються, то вони далекі від наперед встановлених стандартів, перебуваючи у середовищах, заряджених мікроелектронною та біотехнологічною політиками. Скажімо, опис расових відмінностей і наслідків колоніалізму навряд чи задовольняється дефініціями «первісних» або «цивілізованих» відносин, і зараз на рівні ідеологій вони трактуються у термінах частоти параметрів, ступеня розвиненості, темпів та обмежень модернізації. Функціонування людського організму як біотичного компонента відстежується, реєструється і прораховується, як і дії будь-якої підсистеми, такої як глобальна фабрика чи електронний котедж. Дух поступається в суперництві з позбавленим осяжних меж штучним інтелектом, особливо сьогодні, коли він неминучо вбудовується у повсякденне життя, до прикладу взятого навімання, заміщаючи собою низку функцій у популярних газетних виданнях (Касіян, 2023). Оптимізувальний світ залучається до проблеми кодування, пошуку спільної мови в душі кіборганічної семіології, що дає змогу зіставляти різномірні феномени спостережуваної або винайденної реальності, мови, яка була би налаштована на інструментальний контроль, коли будь-яку гетерогенність можна розбирати, складати, завантажувати та обмінювати. У комунікаційних науках залучення світу до проблеми кодування можна проілюструвати, веде далі Гаравей, розглянувши теорії кібернетичних (контрольованих зворотним зв'язком) систем застосовно до телефонної технології, конструкції комп'ютерів, розгортання озброєнь чи побудови й експлуатації баз даних (Haraway, 1985: p. 82). Це все те, що нам уже добре відомо у повсякденному досвіді.

Як «кіборганічну оргію» Гаравей кваліфікує й сучасну війну, кодовану схемами керування — контролю — комунікації — розвідки, мільярдними статтями військових бюджетів. Перебуваючи у воєнному контексті, ми більше переймаємося розумінням війни як нестабільної онтології, ситуаційної реальності, що потребує локального знання, яке зважає на статус часткового пояснення, про що говорить Гаравей, сумніваючись у тих феміністських теоріях радикального і помірною штибу, що наполягали на тотальному обґрунтуванні своїх констатацій і висновків. І річ не в тім, наскільки показово працюють метафори, що репрезентують статус-кво, видозмінені війною ландшафти чи дієвість «кіборганічного громадянства» на змішаних просторах природи та культури (чи то мапа передує території, чи то навпаки), що точно сприйнято значною частиною українських переміщених осіб унаслідок воєнних дій. Або яким є розсіювання образів військових баталій між окопними практиками часів Першої світової і Зоряними війнами з апокаліптичними сценаріями. Або ж наскільки вагомою нині є наявність біотичного компонента у молодих і зрілого віку чоловіків внаслідок вживлених у кісткову тканину протезів кінцівок. Справа в тому, що іден-

тичності, як індивідуальні, так і колективні, інтенсивно фрагментуються залежно від міри залученості до перехідних станів природно-культурної взаємодії й по-різному «денатуралізуються». І саме такі перехідні стани, потоки, що перетинають кордони, метафорично й інструментально прописані Гаравей, першою чергою стають об'єктами контролювальних стратегій. Останні сформульовані у термінах темпів, амортизаційних витрат, ступенів свободи й відповідають процедурам ухвалення рішень та експертній думці, оскільки модуси дії загальної системної архітектури мають імовірнісний, статистичний характер. Тобто про неї навряд чи можна щось сказати із неспростовною певністю.

Дискурси та репрезентації нелюдського у постлюдському

Мабуть, не варто зосереджувати надмірну увагу на претензійній критиці гуманістичної доктрини, визначаючи постгуманізм як повноправну версію сучасної антропоцентричної трансформації. Не існує вагомих підстав і переконливих пояснень, аби вважати, нібито гуманізм слід розуміти у його виняткових та усталених термінах, як деяку «скам'янілість» (Morgan, 2014), а абстрактний ліберальний індивідуалізм — як його найбільш доступний варіант. Відкладемо на час хоч би яку змістовну дискусію, не претендуючи на розв'язання питання, чим є стан “posthuman” — утіленням постмодерного стану чи суто придатною варіацією методологічних амбіцій політичного, соціального і гуманітарного пізнання. Проте не можна не погодитися з Розі Брайдотті, що дискурс стосовно «постлюдства» спонукає до роздумів про те, якою є структура «нашої спільної ідентичності як людей серед складних переплетень сучасної науки, політики та міжнародних відносин» (Braidotti, 2013: p. 13). Адже воєнний час, локальність воєнної ситуації з небувалою наочністю показали, що «дискурси та репрезентації нелюдського, антилюдського, нелюдяного і постлюдського множаться й перетинаються в сучасному глобалізованому і високотехнологічному суспільстві» (Braidotti, 2013: p. 21). Тобто проблема людської суб'єктивності не йде з центральних позицій, набуваючи морального акценту.

«Posthuman» називають сьогодні «одним з найважливіших понять у сучасній теорії літератури, наукознавстві, політичній філософії, соціології тіла, культурології та кінознавстві й навіть у теорії мистецтв», як зазначає Ніколас Гейн у спеціальному випуску часопису «Theory, Culture & Society» «Проблематизуючи глобальне знання» (Gane, 2006: p. 431). Поняття використовується у найрізноманітніших концептуалізаціях (Fukuyama, 2003), зовсім не обов'язково вичерпується образом «кіборга» як іронічним політичним вимислом, що вправно перевинаходить соціальну реальність і повсякденність у контекстах розмивання меж природи та культури, метафорою, котра й сьогодні залишається символічно значущою завдяки етичному імпульсу та соціальній прихильності її автора. Утім, сама Донна Гаравей згодом від неї відходить і перемикається на дослідження видів-компаньйонів і їхньої коеволюційної динаміки разом з людьми (Haraway, 2003). «Цілком очевидно, — зазначає Н. Кетрін Гейліс, — що повне дослідження сучасної динаміки потребує уваги як до науково-технічних мереж, так і до біологічних організмів. Тепер, як і в минулому, людина, тварина і техно-

логія об'єднуються в мінливих конфігураціях цінності» (Hayles, 2006: p. 159). Сьогодні цих можливостей куди більше, адже розвинені мережеві та програмовані медіа захоплюють своїм впливом буквально все — від сенсомоторних функцій та несвідомого когнітивного опрацювання до національного політичного дискурсу та транснаціональної економіки. Причому динамічний та інтерактивний характер таких постійних взаємних обмінів і взаємодій стількох, здавалося б, відмінних царин людської життєдіяльності дає підстави говорити про деякий глобальний феномен «когнісфери» у термінах Томаса Велена (Whalen, 2000), тобто глобально взаємозалежних когнітивних систем. Або ж про соціальну формацію «режиму обчислення» (the Regime of Computation), як описує такий «постлюдський» стан Гейліс у праці «Як ми стали постлюдськими: віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці» (Hayles, 1999), де розглядає «постлюдське», як і «людину» радше як історично конкретні й випадкові терміни, ніж як стабільну онтологію.

Прихильники обчислювальної моделі розцінюють можливості розвитку глобальних когнітивних систем як новаторські обіцянки досліджувати і суперскладні утворення, і елементарні частки, накопичуючи нейронауковий і біогенетичний капітал та артикулюючи більш точне уявлення про пізнання як втілене в людській плоті й поширене на соціальне та технологічне середовище, тобто йдеться про розподілені культурні знання, що володіють як людьми, так і їхніми технологіями (Hayles, 2006), що їх називають «гібридами системи-середовища» (system-environment hybrids) (Hansen, 2012). Не виключаючи при цьому автономного машинного режиму мислення технічного менталітету (Simondon, 2012), але й урахування того факту, що умовою автоматизованих обчислень стають необчислюваності як нова форма ймовірностей, одночасно дискретних і нескінченних (Parisi, 2015). Що ж стосується культурної критики, то «режим Обчислення» видається їй радше надто детермінованим імперативом (Habermas, 2003). Зокрема Брайдотті, виступаючи за критичний постгуманізм, не безпідставно вказує на помітне падіння цінності та практик інтелектуального кшталту, применшення статусу теорії як деякого «нарцисичного капризу», стомленість від теоретичних спекуляцій, які відволікають від прямої політичної дії, що, на її думку, призводить до утвердження поверхневої форми неоемпіризму, котра задовольняється суто збиранням фактичності. Як це нерідко спостерігається в поточній методологічній нормативності гуманітарних досліджень, що перешкоджає пошуку адекватних сучасній реальності шляхів руху та аналітичних моделей. Брайдотті пов'язує такий відхід інтелектуалізму з перипетіями ідеологічного контексту, вважаючи, що «нова» ідеологія економіки вільного ринку розтрощила все, що їй протистояло, перетворивши антиінтелектуалізм на найпомітнішу рису нашого часу. Цей результат найсильніше позначився на гуманітарних науках, позаяк він «засуджує тонкий аналіз і пропагує надмірну прихильність до “здорового глузду” — тиранії докси та до економічної вигоди — банальних егоїстичних інтересів» (Braidotti, 2013: p. 15).

Проте навряд чи таких реплікацій «занадто людського» достатньо для пояснення нелюдськості масового організованого насильства і колосальних руйнацій, що їх переживають українці за часів “posthuman” станів глобального світу.

Ясна річ, можна назвати низку чинників, включно з родоводами національного менталітету та історичними подіями, послатися ще на один тривіальний, але вельми вагомий факт — безпрецедентний розвиток комунікаційних технологій, які значною мірою зводять нанівець публічне життя, перетворюючи його на приватну справу. Одним із механізмів продукування сучасних варіантів такої приватної справи слугують технології відеоігор і надмініатюрного телебачення, які однозначно зорієнтовані на індивідуальне суперництво, пасивну агресивність і позаземні воєнні дії, а разом прищеплюють масовій аудиторії практики споглядати загибель цілих планет, уникаючи їхніх катастрофічних наслідків. Комунікаційним технологіям такого штибу властивий контролювальний імпульс, інструментальна дія, наполеглива пропозиція споживачам смислів із жахливими міфологічними сюжетами. Жахливе також є стратегією, що підважує гуманістичні проекти (або ті, що видають себе за такі), особливо коли воно кидає виклик усталеним категоріям і цінностям або коли його значення порушують упорядковані інтерпретаційні моделі (Campbell, Saren, 2010: p. 158). Звісно, слід взяти до уваги й точку зору Вільяма Екгарта, на якого посилається Синіша Малешевич, а саме що цивілізація і війна виникли разом і «пізніші цивілізації були більш мілітаристськими, ніж більш ранні цивілізації, незалежно від чисельності населення» (цит. за: Malešević, 2010: s. 332), позаяк у цивілізаційних процесах формуються інститути, які створюють умови для поширення насильства у величезних масштабах. «Оскільки ані біологічний склад, ані культурне виховання, наголошує Малешевич, не готують людські істоти для насильницьких дій, єдиний надійний спосіб змусити чоловіків і жінок залучатися до бойових дій, убивств і смерті або підтримувати їх — це використовувати мобілізацію і виправдовувати владу соціальних організацій та ідеологій. Без організованих дій і доктрин, що узаконюють такі дії, вони не будуть війною» (Malešević, 2010: s. 332).

Особливості технологізованих і жорстоких сучасних війн, у чому ми перекоонуємося особисто, також не дозволяють ігнорувати “posthuman”-дискурс, оскільки вони легітимують владу управління смертю, тестують і вводять в обіг технології смерті, змінюють практики їх введення, ускладнюючи, удосконалюючи як способи залишатися в живих, так і способи ліквідації противника. Розвиваючи ідеї Фуко стосовно біополітики, Ахіл Мбембе визначає такий стан справ у *термінах некрополітики*, що істотно розширилася за умов наростання військових конфліктів після холодної війни, як «загальну інструменталізацію людського існування і матеріальне знищення людських тіл і населення в цілому» (Mbembe, 2003: p. 19). Здавалося б, реалізація некрополітики стосується обох сторін військових дій, але із вельми принциповою різницею та альтернативними моральними обґрунтуваннями: злочинність і віроломство російської державної системи, що почала неспровоковане масштабне вторгнення на чужу територію, проти необхідності оборонятися, відстоювати виживання жителів України. Феномени ініціатора агресії та ініціатора захисту неможливо урівнювати в епістемології відмінностей, проєційованих на нестабільні онтології локальної війни та часову послідовність подій. Особливо, коли некротехнологічне функціонування переноситься на цивільних осіб або військовополонених, як у

Бучі та Оленівці, чи втілюється у надзвичайних екологічних інцидентах, таких як підриг дамби Каховської ГЕС. Смерть і руйнація — спільні знаменники в такого роду некрополітиці.

Технологічні прихильності ідентичності у воєнний час

Локальна некрополітика не приховувана у воєнний час і націлена на зменшення живих втрат сторони, яка обороняється. Воєнний контекст недвозначно виявляє змішування різних онтологій у проявах мультимодальної ідентичності, зокрема, її захоплення технологіями. У західному культурному уявленні, як відомо, ставлення до техніки і технологій завжди було подвійним, тяжіло до альтернативних атракторів — технофобії та технофільії (Thompson, 2004), будучи насиченим магічними асоціаціями й раціональними інтенціями, відчуттями чогось недоброго і недружнього, але водночас і шансами на успіх, підозрою в брехні, але і в абсолютній прозорості, назагал техніка і технологія викликали прагнення до них, але і явні побоювання щодо них. Якщо не заглиблюватися в історію, хоча походження такої подвійності саме до історії й відсилає, зачарування технологіями та відразу до них наочно продемонстровано, приміром, наприкінці позаминулого — на початку минулого століття, коли технологія була різке естетизована в подіях усесвітніх виставок і дивовижних споруд, таких як скажімо, Crystal Palace. Але разом з тим військова техніка періоду Першої світової війни як інструмент відчуження людського життя викликала страх і відторгнення в художній рефлексії та громадських настроях, оскільки незважаючи на спокуси прогресу, таїла в собі спокусу «зворотної еволюції» (Baudrillard, 1996: p. 130), або, щонайменше, продукувала техно-занепокоєння (Campbell, Saren, 2010). І вже зовсім нещодавно відомі сюжети стосовно непередбачуваності та невідконтрольності технологій без тіні вагань втілювалися в російських атаках на критичні інфраструктури, електромережі, що закарбовано в реальному досвіді жителів України.

Конфігурації нашого нинішнього світосприйняття бентежать дивовижними міксами традиційних реакцій і дій людей та інститутів з функціонуванням суперсучасних технологій, тривог і захватів різного роду. Про такого роду мікси у продукуванні «альтернативних суб'єктивностей» (Braidotti, 1994) чимало кажуть в аргументаціях відповідних постгуманістичних моделей ідентичностей, що мали би об'єднувати три автономні тропи, що переплітаються різноманітним чином і відсилають до логіки сучасної технокультури: примітив, технології і жах, що пов'язують у сьогоденні риси давніх і майбутніх еволюцій та артикулюють не тільки епістемологічну спроможність таких моделей, а й також їхню естетику, повсякденну естетичну чуттєвість (Campbell, Saren, 2010). Скажімо, жах як авангардний і застережливий жанр, історично зумовлений і змінюваний в часі, покликаний, зокрема, провокувати, ставити під сумнів культурну та ідеологічну норму, що характерно для амбітної реклами, але обертається проблематичністю, коли це стосується, приміром, побутової техніки.

Має сенс звернути увагу на два «технологічні» аспекти трансформованої в наш час ідентичності — її перебування у віртуальному просторі, он-лайн при-

сутність і співіснування з військовим озброєнням. Двоїстість ставлення характерна для обох випадків. Перший аспект вочевиднися раніше, за умов пандемії коронавірусу 2020–2021 років, коли он-лайн комунікація перетворилася на домінуючий спосіб загального зв'язку, генеруючи гнітючий дефіцит безпосереднього спілкування. Розмножені «цифрові ідентичності», що волають про визнання на різноманітних інтернет-ресурсах, існували в особливому просторі, в ідеалі, безмежному, але опановуваному за лічені секунди. Репетиція виявилася напрочуд дієвою для нинішніх умов, оскільки для українців, хоч би де вони сьогодні перебували, такий ідеальний простір — єдино надійне місце зустрічі. Вбудовуючись в алгоритми платформ і мереж, аудиторія, охоплюючи сукупність «цифрових ідентичностей», свідомо чи не замислюючись, готова поступитися гарантіями конфіденційності й особистої збереженості в обмін на наданий, забезпечуваний алгоритмами акційний бонус довіри та можливість оголосити про свою присутність.

Цифрова ідентичність не відступає і зіштовхнувшись із контрольованою комп'ютерними системами військовою технікою, що безпомилково спрямовує удари в конкретні цілі, викликаючи піднесення в тих, хто нею управляє, і паніку у противника. Високотехнологічні машини, тим паче озброєння, самі по собі вселяють жах, бо, як припускає Бруно Латур, вони постають перед людьми радше зненацька, у своїх наявних, готових версіях і «падають на голови, як зовнішня доля, така ж чужа, така ж нелюдська, така ж непередбачувана, як давній *Fatum* римлян» (Latour, 1987: p. 15). Доля і випадок — невблаганні ризики війни.

Поінформованість українців стосовно військової техніки ще ніколи після Другої світової війни не була настільки великою і предметною, чи то стосується це певних типів озброєння — важкої артилерії, систем ППО, автомобільних засобів, повітряних апаратів, оперативно-тактичних БПЛА, стрілецької зброї, що ідентифікуються як «наші», включно з наданими партнерами, і «не наші», «їхні», «ворожі». Часто-густо навіть особиста зброя вважається символом своєї національної ідентичності, що особливо характерно для консервативних американських кіл, які обстоюють право на її носіння у зв'язку із захистом життя всередині свого будинку і захистом суспільства від тиранії уряду, чим підтримується перманентність дебатів з приводу «патріотизму» (Mugambi, 2019). У сучасній Україні дискусії про право носіння особистої зброї в локальності війни також не знімаються з порядку денного. Новинні повідомлення, усілякі презентації та публічні експерти щосили працюють над поширенням знань про зброю, тож аудиторії непогано знаються на далекобійних характеристиках HIMARS чи ATACMS.

Але далеко не в «сутності техніки» — питання, яким переймалися, припустимо, М. Гайдегер або Ж. Симондон. «Ми порушуємо питання про техніку і хотіли б тим самим підготувати можливість вільного ставлення до неї. Вільним воно буде, якщо відкриє нашу присутність (*Dasein*) для сутності техніки. Зрівнявшись із цією сутністю, ми зуміємо охопити технічне в його межах» (Heidegger, 1977: p. 3). Інструментального визначення техніки як засобу і людської діяльності тут явно недостатньо, оскільки техніка — не простий засіб, але різновид виявлення потаємності, виведення з потаємності до явленості, спосіб розкриття

реальності (Heidegger, 1977: p. 10). Подія вироблення робить це — перехід із потаємності у відкритість — можливим за допомоги поїезиса, породження, нагадує Гайдегер, посилаючись на те, що у давніх греків слово *techné* стосується не тільки ремісничої майстерності, тобто технології, а й високого та образотворчих мистецтв. Сучасні масштабні технологічні споруди здатні змінювати онтологічні уявлення й образи, вибудовуючи колись давно оспіваний Гельдерліном Рейн у гідроелектростанцію, а не навпаки, подібно до старого дерев'яного мосту, і згадуючи про минуле буття лишень в екскурсійних турах (Heidegger, 1977: p. 16), тобто перебуваючи в контексті переходів між природою і культурою, да-ним і зробленим.

Напевно, щось подібне відбувається і з високоточним озброєнням, оскільки його трактування в інструментальних термінах військових досягнень навряд чи цілковито пояснює розкриття ним потаєної реальності. Радше не виключені метаморфози та мутації його операторів в інакшість під впливом військових машин, що можна було б назвати «зісковзуванням з однієї онтології в іншу» (Campbell, Saren, 2010: p. 165), перманентним перетинанням онтологічних меж. Подібно до того, як це трапляється згідно з концептуальною парою Дельоза і Гваттарі «соціальне підпорядкування & машинне поневолення», коли суб'єкт зберігає свою автономність щодо машини, зовнішнього об'єкта, використовуючи її в адекватних цілях, або ж стає її складовими деталями у шерезі інших nonhuman акторів, вписуючись у компонований ансамбль» (Deleuze, Guattari, 2004). Для Донни Гаравей таке розрізнення взаємозв'язку людини й машини є надмірним, оскільки «стосовно людини та машини немає ясності, хто робить і кого зроблено. Немає ясності, що є дух і що тіло в машинах, що зводяться до практик кодування» (Haraway, 1985: p. 95).

Особливе місце у військовій техніці належить сьогодні дронам, і хоча їхня історія не така вже й мала, оскільки вони активно застосовувалися від часів Другої світової війни, у війні нинішній їм відведено пріоритетну роль. Їхні габарити невеликі, вони економічні, з високою боездатністю і мобільністю, придатні для невоєнних, розвідувальних та ударних цілей — передові технології забезпечення поразки, дистанційно керовані, і головне — зберігають життя операторів. Вони доказово ефективні у бойових діях, але не знімають морального дискомфорту у користувачів і спостерігачів.

Є, звісно, і просте символічне присвоєння технічного імені, як це фіксується із народженими у воєнний час дітьми, названими на честь відомих БПЛА або переносних ракетних комплексів, що зарекомендували свою дієвість в опорі агресорові, набуваючи статусу очевидних маркерів формування ідентичності та її визнання. Безперечно, предметна розмова з приводу цієї теми ще попереду, і в ній самовпевненість людини як головного авторитету смислу не уникне сумнівів. Одначе не зараз, коли людині треба вижити.

Вимушені фемінні спільноти

У концептуалізаціях “posthuman”, що не визнають владну — расову, класову, гендерну нейтральність метафізики, надивовижу виразними є феміністські

настанови та феміністські наративи (Гаравей, Гейліс, Брайдотті). У ситуаціях війни вони по-особливому загострюються, спонукувані прагненнями емансипації, що зовсім не означає посилення принципових гендерних протиставлень і претензій. У групах біженців, у тому числі й українських, виникають феномени «*фемінних спільнот мимоволі*», коли за умов воєнного стану, що зобов'язує чоловіків призовного віку не покидати територію країни, яка обороняється, за межі колишніх місць проживання у пошуках безпеки переміщуються жінки та діти. Це особливі структури, сконструйовані завданнями виживання в новому середовищі проживання, нових соціумах із наявними в них соціальними відносинами, правилами та нормами, а також опанування алгоритмів адаптування до них. Як правило, українські фемінні спільноти в європейських країнах, що надали їм прихисток, статус тимчасового проживання, є закритими від режимів видимості у публічності медіа, хоча точно мають матеріальну підтримку та можливість медичного обслуговування від урядових і неурядових організацій приймальної сторони. Як, утім, і інші біженці, стосовно яких поширена культурна конфігурація є доволі різноманітною, охоплюючи як емпатію, гостинність та зобов'язання перед людьми, «схожими на нас», так і певну загрозу, що від них виходить, фізичну або духовну, проте також розсіюючи публічну видимість унікальних людських історій, за винятком, хіба що, скандальних інцидентів (Chouliaraki, Stolic, 2017).

Українські фемінні спільноти — зазвичай сім'ї із кількох поколінь чи осередки подруг і знайомих, які об'єднані нелегкими шляхами переміщення в чужу країну та знайшли тут нових друзів. Навряд чи має сенс вишукувати в таких спільнотах феміністські установки або ж настрої, що до них призводять, особливо у випадку сімей, де старші жінки, дотримуючись «*відкладеної ідентичності*», котру, як видається, вони зберігають до повернення у звичне життя, більше прихильні до традиційного жіночого досвіду, турбуючись про дітей та онуків (Костенко, 2022а). Не те щоб есенціалістські імперативи беруть своє, радше переважає бажання допомогти сім'ї налагодити прийнятне існування. Молоді та зрілі жінки, які опинилися за кордоном, як правило, більш заповзятливі й наполегливі у прояві своєї ідентичності, знаходять можливості сконструювати її як «*європейський проєкт*», вибудувати перспективи для себе і дітей прижитися у новому домі в подальшому, а можливо, й укорінитися. Показово, що згодом змінюється стиль життя вимушених переселенців з України, як, скажімо, в Польщі, де переважну частину з них становлять жінки із вищою освітою та діти. Вони стають більш забезпеченими: згідно з даними дослідницької компанії Selective, якщо у січні 2022 року лише 6% українського населення Польщі були цілком забезпеченими, то навесні 2023-го 24% мають «добре матеріальне становище», а ще 64% — «середнє» (Українці у Польщі, 2023). Відповідно, помітно збільшилися частки тих, хто відвідує басейни та спортивні зали, а також театри та кіно (Українці у Польщі, 2023).

Опанувати перспективу — багато в чому означає опанувати мову країни перебування, що є поширеною практикою українських жінок, спонукуваних прагненням знайти висококваліфіковану роботу, особливо у країнах, де вимушеним переселенцям пропонують безкоштовні мовні курси. Це аж ніяк не об-

межує українську мову, котра залишається легітимною у повсякденному спілкуванні та принципово конкурує сьогодні тільки з російською, створюючи особливий, доволі напружений соціолінгвістичний простір із вираженою дихотомією, активно підтримуваною владними та символічними імперативами. Найбільшою мірою це характерно для ідентичності в пошуках маніфестації та визнання «проєкту українця» в його найпотужнішій версії, коли відмова від російської мови стає екзистенційним викликом, особливо для російськомовних громадян.

Звісно, множинні ідентичності українських жінок і дітей, які вимушено залишили країну, далеко не обмежуються наведеними найочевиднішими варіантами, складаються в рухливу і розгалужену мережу, роздрібнені класифікації, чия відносна усталеність, поглинання їх певною загальною культурною матрицею уявляється пізніше. Як і наслідки, що можуть виявитися зміцнювальними або руйнівними для сімей, що перебувають нині у «фемінних спільнотах мимоволі».

* * *

Нехай навіть фрагментарне включення до “posthuman” дискурсу не може не спонукати до роздумів про структуру нашої спільної ідентичності як людей у сучасному глобальному світі високих технологій і локальних війн, складних взаємодій науки, техніки, комодифікації навколишнього середовища, а також політики та міжнародних пріоритетів. Що стосується ідентичностей, чи то індивідуальних, чи то колективних, то йдеться про часткові, суперечливі, завжди незамкнуті конструкції, про неможливість їм спиратися на якесь єдине есенціалістське підґрунтя, котре може вправно перехоплюватися ідеологічною і політичною риторикою, але не розпізнавати очевидних соціальних і культурних відмінностей, хоча й не втрачати уявлення майбутніх можливих єднань, ефективного тяжіння і солідарних ідентифікацій.

Напевно, дві методологічні констатації вочевидь було б доречно вилучити із міркувань про «постлюдський стан» для дослідження сучасних ідентичностей.

По-перше, потрібні оновлені аналітичні моделі спостереження за розмиванням меж між дуальними континуумами «природа» — «культура», між «данним» і «сконструйованим», що руйнує метафізичну бінарність здавалось би непорушної опозиції й піддає сумніву базове визначення людського як антипода технічного і тваринного, а також інші наперед визначені епістемологічною рамкою протиставлення: високе — низьке, владне — підконтрольне, публічне — приватне, чоловіче — жіноче. Оскільки саме залежно від міри залученості до перехідних станів природно-культурної взаємодії, ідентичності фрагментуються і різноманітним чином «денатуралізуються», і саме такі перехідні стани, потоки, що перетинають прописані чи то метафорично, чи то інструментально кордони, першою чергою стають об'єктами контролювальних стратегій не без активації механізмів інформатики панування

По-друге, перебуваючи у воєнному контексті, ми більше переймаємося розумінням війни як нестабільної онтології, ситуаційної реальності, що потребує

локального знання, якщо брати до уваги статус часткового пояснення без наповнення на тотальному обґрунтуванні констатацій і висновків, що уможливило б точніше розуміння правових аспектів взаємозалежності «ініціатор агресії — ініціатор оборони», переконливіше формулювання етичних оцінок воєнних ситуацій та їхніх наслідків.

Джерела

- Касіян, В. (2023). *Одна з провідних німецьких газет замінить частину працівників штучним інтелектом*. Отримано з: HYPERLINK «<https://biz.liga.net/ua/all/it/novosti/odna-iz-veduschih-nemetskih-gazet-zamenit-chast-rabotnikov-iskusstvennym-intellektom>»<https://biz.liga.net/ua/all/it/novosti/odna-iz-veduschih-nemetskih-gazet-zamenit-chast-rabotnikov-iskusstvennym-intellektom>
- Костенко, Н. (2022). Всередині та поза межами ідентичності в культурному досвіді пандемії та війни. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 2, 5–21.
- Костенко, Н. (2022a). Трансформація ідентичностей під час війни: проблеми вивчення та соціологічні практики. В: Є. Головаха (ред.), С. Макеев (ред.), *Українське суспільство в умовах війни. 2022*. Колективна монографія (сс. 305–316). Київ: Інститут соціології НАН України.
- Маджумдар, О. (2023). *Українці у Польщі стали більш забезпеченими: нове дослідження*. Отримано з: HYPERLINK «<https://www.rbc.ua/rus/travel/ukrayintsi-polshchi-stali-bilsh-zabezpechenimi-1682072207.html>»<https://www.rbc.ua/rus/travel/ukrayintsi-polshchi-stali-bilsh-zabezpechenimi-1682072207.html>
- Baudrillard, J. (1996). 'Gadgets and robots'. In: J. Benedict (trans.), *The system of objects* (pp. 107-134). New York, London: Verso.
- Braidotti, R. (1994). *Nomadic subjects: Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. New York: Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Campbell, N., Saren, M. (2010). The primitive, technology and horror: A posthuman biology. *Ephemera*, 10(2), 152-176.
- Chouliaraki, L., Stolic, T. (2017). Rethinking media responsibility in the refugee "crisis": A visual typology of European news. *Media, Culture & Society*, 39(8), 1162-1177. <https://doi.org/10.1177/0163443717726163>.
- Deleuze, G., Guattari, F. (2004 [1987]). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Tr. by B. Massumi. London: Continuum.
- Fukuyama, F. (2003). *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*. London: Profile Books.
- Gane, N. (2006). Posthuman. *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), 431-436.
- Habermas, J. (2003). *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity Press.
- Hansen, M. (2012). Engineering Pre-individual Potentiality: Technics, Transindividuation, and 21st Century Media. *SubStance*, 41(3(129)), 32-59.
- Haraway, D. (1985). A manifesto for cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980s. *Socialist Review*, 5(2), 65-107.
- Haraway, D. (2003). *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press.
- Hayles, N.K. (2006). Unfinished Work From Cyborg to Cognisphere. *Theory, Culture & Society*, 23(7-8), 159-166.
- Hayles, N.K. (1999). *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heidegger, M. (1977[1954]). 'The question concerning technology'. In: W. Lovitt (Ed.), *The question concerning technology and other essays* (pp. 3-52). New York, London: Harper and Row.
- Latour, B. (1987). *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes, UK: Open University Press.

- Malešević, S. (2010). *The Sociology of War and Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11-40.
- Mitrofanova, A. (2018). The cyborg as the code of a new ontology. Political and epistemological aspects of hybrid bodies. *Logos*, 28(4), 109-128.
- Morgan, M. (2014). Rosi Braidotti. The Posthuman. *Sociology*, 48(1), 203-204.
- Mugambi, J. (2019). Guns, identity, and nationhood. *Palgrave communications*, 5 (138), 1-8. <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0349-z>. www.nature.com/palcomm
- Parisi, L. (2015). Instrumental reason, algorithmic capitalism, and the incomputable. In: M. Pasquinelli (Ed.), *Alleys of Your Mind: Augmented Intelligence and Its Traumas* (pp. 125-137). Lüneburg: Meson Press.
- Simondon, G. (2012). Technical Mentality. Tr. by A. De Boever, In: A. De Boever, A. Murray, J. Roffe, and Ashley Woodward (Eds.), *Gilbert Simondon Being and Technology* (pp. 1-18). Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Thompson, C.J. (2004). Marketplace mythologies and discourses of power. *Journal of Consumer Research*, 31(June), 162-180.
- Whalen, T. (2000). ‘Data Navigation, Architectures of Knowledge’, paper presented at the Banff Summit on Living Architectures: Designing for Immersion and Interaction, Banff New Media Institute, 23 Sept.

Отримано 19.08.2023

References

- Baudrillard, J. (1996). ‘Gadgets and robots’. In: J. Benedict (trans.), *The system of objects* (pp. 107-134). New York, London: Verso.
- Braidotti, R. (1994). *Nomadic subjects: Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. New York: Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Campbell, N., Saren, M. (2010). The primitive, technology and horror: A posthuman biology. *Ephemera*, 10(2), 152-176.
- Chouliarakis, L., Stolic, T. (2017). Rethinking media responsibility in the refugee “crisis”: A visual typology of European news. *Media, Culture & Society*, 39(8), 1162-1177. <https://doi.org/10.1177/0163443717726163>.
- Deleuze, G., Guattari, F. (2004 [1987]). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Tr. by B. Massumi. London: Continuum.
- Fukuyama, F. (2003). *Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution*. London: Profile Books.
- Gane, N. (2006). Posthuman. HYPERLINK «<https://journals.sagepub.com/home/TCS>» *Theory, Culture & Society*, 23(2-3), 431-436.
- Habermas, J. (2003). *The Future of Human Nature*. Cambridge: Polity Press.
- Hansen, M. (2012). Engineering Pre-individual Potentiality: Technics, Transindividuation, and 21st Century Media. *SubStance*, Vol. 41, 3(129), 32-59.
- Haraway, D. (1985). A manifesto for cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980s. *Socialist Review*, 5(2), 65-107.
- Haraway, D. (2003). *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press.
- Hayles, N.K. (2006). Unfinished Work From Cyborg to Cognisphere. *Theory, Culture & Society*, 23(7-8), 159-166.
- Hayles, N.K. (1999). *How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heidegger, M. (1977[1954]). The question concerning technology. In: W. Lovitt (Ed.), *The question concerning technology and other essays* (pp. 3-52). New York, London: Harper and Row.
- Kasiyan, V. (2023). One of the leading German newspapers will replace part of the employees with artificial intelligence. [In Ukrainian]. Retrieved from: HYPERLINK «<https://biz.liga.net/ua/all/>»

it/novosti/odna-iz-veduschih-nemetskih-gazet-zamenit-chast-rabotnikov-iskusstvennym-intellektom»<https://biz.liga.net/ua/all/it/novosti/odna-iz-veduschih-nemetskih-gazet-zamenit-chast-rabotnikov-iskusstvennym-intellektom> [=Касіян 2023]

Kostenko, N. (2022). Inside and outside of identity in the cultural experience of pandemic and war. [In Ukrainian]. *Sociology: theory, marketing, methods*, 2, 5-21. [=Костенко 2022]

Kostenko, N. (2022a). The Transformation of identities in wartime: Study issues and sociological practices. [In Ukrainian]. In: Ye. Golovakha, S. Makeiev (Eds.), *Ukrainian Society in the Conditions of War. 2022* (pp. 305-316). Kyiv: Institute of Sociology, NAS of Ukraine. [=Костенко 2022a]

Latour, B. (1987). *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Milton Keynes, UK: Open University Press.

Malešević, S. (2010). *The Sociology of War and Violence* Cambridge: Cambridge University Press.

Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11-40.

Mitrofanova, A. (2018). The cyborg as the code of a new ontology. Political and epistemological aspects of hybrid bodies. *Logos*, 28(4), 109-128.

Morgan, M. (2014). Rosi Braidotti. The Posthuman. *Sociology*, 48(1), 203-204.

Mugambi, J. (2019). Guns, identity, and nationhood. *Palgrave communications*, 5(138), 1-8. <https://doi.org/10.1057/s41599-019-0349-z>. www.nature.com/palcomm

Madzhumdar, O. (2023). *Ukrainians in Poland have become more prosperous: a new study*. [In Ukrainian]. Retrieved from: HYPERLINK «<https://www.rbc.ua/rus/travel/ukrayintsi-polshchistali-bilsh-zabezpechenimi-1682072207.html>»<https://www.rbc.ua/rus/travel/ukrayintsi-polshchistali-bilsh-zabezpechenimi-1682072207.html> [=Маджумдар 2023]

Parisi, L. (2015). Instrumental Reason, algorithmic capitalism, and the incomputable. In: M. Pasquinelli (Ed.), *Alleys of Your Mind: Augmented Intelligence and Its Traumas* (pp. 125-137). Lüneburg: Meson Press.

Simondon, G. (2012). Technical Mentality. Tr. by A. De Boever. In: A. De Boever, A. Murray, J. Roffe, and A. Woodward (Eds.), *Gilbert Simondon Being and Technology* (pp. 1-18). Edinburgh: Edinburgh University: Press Ltd.

Thompson, C.J. (2004). Marketplace mythologies and discourses of power. *Journal of consumer research*, 31(June), 162-180.

Whalen, T. (2000). 'Data Navigation, Architectures of Knowledge', paper presented at the Banff Summit on Living Architectures: Designing for Immersion and Interaction, Banff New Media Institute, 23 Sept.

Received 19.08.2023

НАТАЛІЯ КОСТЕНКО

Ідентичності у “posthuman” стані: локальність війни та глобальний світ

“Posthuman” розглядають сьогодні як одне з найважливіших понять у сучасній політичній філософії, культурології, теорії літератури та мистецтв, соціології тіла та ідентичності тощо, яке утримує у фокусі розгорнутий дискурс щодо пізнання «стану постлюдства» (Р. Брайдотті, Н. Гейн, Н.К. Гейлі, Ф. Фукуяма та ін.). Це поняття вже зовсім не обов'язково обмежується образом «кіборга» як іронічним політичним вимислом, що вправно перевинаходить соціальну реальність і повсякдення у контексті розмивання меж природи та культури, або метафорою, що залишається символічно значущою завдяки етичному імпульсу та соціальній прихильності її автора (Д. Гаравей).

Навіть фрагментарне залучення до дискурсу щодо “posthuman” станів не може не спонукати до роздумів про структуру нашої спільної ідентичності як людей у сучасному глобальному світі високіх технологій і локальних війн, складних взаємодій науки й техніки, комодифікації довкілля, а також політики й міжнародних пріоритетів, і воно не може не захоплювати до переосмислення імперативів антропоцентризму. У разі ідентичностей (чи то індивідуаль-

них, чи то колективних) ідеться про часткові, суперечливі, завжди незамкнені конструкції, про неможливість їх спиратися на якесь єдине есенціалістське підґрунтя, яке здатне вправно перехоплюватися ідеологічною та політичною риторикою, але не розпізнавати очевидні соціальні та культурні відмінності, хоча й не втрачати уявлення про ймовірні єднання в майбутньому, про ефективне тяжіння та солідарні ідентифікації. Залежно від ступеня залучення суб'єктів у перехідні стани природно-культурної взаємодії ідентичності фрагментуються і по-різному «денатуралізуються». І саме ці перехідні стани, потоки, що перетинають кордони, прописані чи то метафорично, чи то інструментально, — саме вони передовсім стають об'єктами стратегій контролю не без активації механізмів інформатики панування, ігнорування локального знання у воєнному контексті, здатного зважати на статус часткового пояснення без наполягання на тотальному обґрунтуванні констатацій, висновків і перспектив.

Ключові слова: стан “posthuman”, антропоцентризм, методологічні зсуви у бінарній опозиції «природа — культура», кіборг, інформатика панування, Д. Гаравей, відкладені ідентичності, «вимушені фемінні спільноти»

NATALIA KOSTENKO

Identities in the “posthuman” condition: locality of war and global world

“Posthuman” is considered now to be one of the most important concepts in contemporary political philosophy, cultural studies, theory of literature and art, sociology of the body and identity, etc., which keeps in focus a detailed discourse regarding the knowledge of the “posthumanity” condition (R. Braidotti, N. Gane, N.K. Hayles, F. Fukuyama, and others). This concept is no longer necessarily confined to the image of a “cyborg” as an ironic political fiction that skillfully reinvents social reality and everyday life in the context of eroding boundaries between nature and culture, or a metaphor that remains symbolically significant due to the ethical impulse and social commitment of its author (D. Haraway).

Even a fragmentary involvement in the “posthuman” discourse cannot but encourage reflection on the structure of our common identity as people in the modern global world of high technology and local wars, complex interactions between science and technology, commodification of the natural world, as well as politics and international priorities; this cannot but promote rethinking the imperatives of anthropocentrism. In the case of identities, whether individual or collective, we are talking about partial, contradictory and always open constructions, about their impossibility of relying upon a single essentialist foundation, which can be skillfully intercepted by ideological and political rhetoric but not recognize obvious social and cultural differences; however, such a foundation is unlikely to lose the image of possible unifications in future, effective attraction and solidarity-driven identifications. Depending on the degree of subjects’ involvement in the transitional states of interaction between nature and culture, identities are fragmented and “denaturalized” in various ways; and it is precisely these transitional states, flows that cross borders, whether they are defined metaphorically or instrumentally, that become, first of all, the objects of control strategies, not without activating the mechanisms of informatics of domination, ignoring local knowledge in a military context, which takes into account the status of partial explanation but does not insist on the total substantiation of statements, conclusions and perspectives.

Keywords: “posthuman” condition, anthropocentrism, methodological shifts in the binary opposition between nature and culture, cyborg, informatics of domination, D. Haraway, deferred identities, “forced feminine communities”